

Следует полностью исключить ядовитые растения и виды, вызывающие раздражения кожи.

Необходимо учитывать роль растений в оформлении интерьера, поскольку кабинет должен оказывать положительное эмоциональное воздействие и на учителя, и на учащихся.

Самостоятельные работы с комнатными растениями затрагивают практический аспект знаний, а потому являются целесообразной формой организации учебной деятельности.

Проведение практических работ с живыми растениями положительно влияет на развитие и укрепление познавательного интереса. Это объясняется тем, что, выполняя практическое задание, школьники самостоятельно управляют ходом работы, что требует от них максимальной ответственности за последствия их действий. Перед учащимися ставится реально достигаемая цель. Это ставит каждого ученика на позиции заинтересованного исследователя, а не стороннего наблюдателя.

При выполнении работы с растениями имеет место слушание объяснений учителя, наблюдение и самостоятельная работа. Разнообразие познавательных функций способствует активизации мыслительных процессов учащихся и имеет особое значение для осознанного усвоения биологических понятий. В процессе работы с комнатными растениями школьники более активно приобретают практические умения. Кроме того, самостоятельные работы – источник новой информации.

Вышеизложенное позволяет сделать вывод о том, что практическая работа с комнатными растениями является одним из важных способов формирования познавательного интереса учащихся.

ВЫХАВАННЕ МОЎНАЙ АСОБЫ ДАШКОЛЬНІКА У СІТУАЦЫІ РУСКА-БЕЛАРУСКАГА БІЛІНГВІЗМУ: ІНЦЭПТУАЛЬНЫЯ АСНОВЫ

Н. С. Старжынская

Беларуская і пахалапная (з боку эмацыянальнага стаўлення да абедзвюх мов) ідэя беларускай і рускай моў вымагаюць спецыфічных падыходаў да выхавання дашкольнікаў. Асаблівай увага патрабуе навучанне дзяцей білінгвальных сем'яў беларускай мове як другой роднай. Мэтамі тэхналогіі выхавання і лінгвістычнага развіцця дашкольнікаў у сітуацыі руска-беларускага білінгвізму з'яўляецца фарміраванне ў дзяцей маўленчай дзейнасці на беларускай мове, набліжанай па узроўню да адпаведнай дзейнасці на рускай мове, стварэнне асяродку для выхавання двухмоўнай асобы [5].

Інцэптуальнымі асновамі тэхналогіі з'яўляюцца наступныя палажэнні:
1. Мова ёсць сродак зносін, нацыянальнай ідэнтыфікацыі, сацыялізацыі і далучэння да агульнанацыянальных і нацыянальных культурных каштоўнасцей.
2. Мова выступае, перш за ўсё, як універсальны сродак зносін паміж людзьмі і перадае мысліцельнай дзейнасці, спосаб пазнання навакольнай рэчаіснасці. У гэтым сэнсе слова – грамадска-пастарычнага вопыту чалавецтва. У гэтым значэнні перадае сацыяльныя функцыі мовы.

Другаснай сацыяльнай функцыяй мовы выступае яе праяўленне як этнамо-
вы у макрасітуацыі. Разам з агульнымі элементамі грамадска-історычнага вопы-
ту у мове праяўляюцца і нацыянальна-культурныя элементы, што
адлюструюць спецыфіку працоўнай, грамадскай, культурнай дзейнасці наро-
да. Нацыянальна-культурная функцыя моўнага сродку дазваляе далучыцца да
нацыянальных каштоўнасцей, спасцігаць іх асаблівасці ў значнай меры ўласна
мовамі народа. Менавіта мова дае магчымасць зразумець найбольш устойлівыя
канстантныя рысы кожнага народа, яго мінулае і сучаснае. З дапамогай мовы ад-
бываецца «ўстанаўленне духоўнай узаемасувязі паміж сабой і сваім народам пе-
ражыванне пачуцця прыналежнасці да нацыянальнай культуры, інтэрыярызацыя
... яе каштоўнасцей, пабудова ўласнага жыцця з іх улікам» [1].

У выніку маўленчага выхавання дашкольнік да моманту паступлення ў школу
фарміруецца як носбіт роднай мовы – «моўная асоба». Моўная асоба фарміру-
ецца непарыўна, спачатку пад уздзеяннем развіццёвага патэнцыялу моўнага ася-
роддзя, а затым і спецыяльна арганізаванага навучання.

Ужо ў дзіцяці ранняга узросту, як авалодвае першымі словамі, пераймаючы іх
з этнамоўны, фарміруецца першасная моўная карціна свету, афармляецца
індывідуальная сістэма знакавых сімвалаў, узнікае здольнасць апераваць імі.
Адбываецца першапачатковае станаўленне моўнай асобы.

Аднак мова, як ужо адзначалася, праяўляе сябе не толькі як спосаб усведам-
лення свету і выражэння думкі, але і як кампанент этнасвядомасці. Па сівяр-
джэнні вучоных, нацыянальная мова накладвае пэўныя карэктывы на
успрыманне і інтэрпрэтацыю навакольнага свету. Разам з мовай, якая сама па сабе
самае яркае нацыянальнае праяўленне, у мысленні чалавека удзельнічаюць
«іншыя формы нацыянальнага жыцця, нацыянальнага вобраза свету, этнічных
традыцый, працоўных навыкаў, вераванняў» [3, с. 12]. іншымі словамі, у кожнай
нацыянальнай мове апрадмечана светаўспрыманне народа і яго светаразумен-
не, якое асэнсоўваецца ў кантэксце культурных традыцый.

Ступень развіцця моўнай асобы вызначаецца не толькі колькасцю знакавых
сістэм і якасцю іх засваення, але і здольнасцю да інтэрпрэтацыі тэкста – уменне
пераходзіць ад «гарызантальнага» кантэкста, таго што ляжыць на паверхні, да
«вертыкальнага», глыбіннага, культурнага.

Разам з веданнем усіх аспектаў роднай мовы (ад прастамоўнага ў штодзённым
жыцці да паэтычных вобразаў) асоба адчувае патрэбу ва ўстойлівай нацыяналь-
най самасвядомасці, у веданні культуры і гісторыі свайго народа. На аснове род-
най мовы адбываецца нацыянальна-культурная сацыялізацыя чалавека. Таму
развіццё асобы, кожнага члена грамадства немагчымае без такой надзейнай апа-
ры, як родная мова, якая адлюстравана ўсе тонкаці ўспрымання чалавекам свету.
Менавіта веданнем значэння слоў нацыянальнай мовы, па сівярджэнні
псіхалінгвістаў, фарміруецца моўная свядомасць [4, с. 162].

Моўная асоба, па меркаванні вучоных, фарміруецца, «як правіла, аднанацы-
янальная, аднакультурная, ад чаго роднымі прызнаюцца і народ, і яго культура...»
[3, с. 14]. Таму многія вучоныя аднадушна прытрымліваюцца думкі, што ў чалаве-
ка не можа быць дзвюх родных моў. «Іншая акультурацыя, у тым жа аб'ёме,
столькі жа поўнае уваходжанне ў нацыянальна-культурны фон другой мовы мала-
верагодныя», – лічыць В. Г. Кастамараў [3, с. 14].

Можна сівярджаць, што ў Беларусі склалася супярэчная, у пэўным сэнсе
канфліктная сітуацыя дзвюх родных моў, калі чалавеку аднолькава родныя аб-
едзве нацыі і іх культуры.

Згодна з вызначэннем, родная мова – гэта мова, якую чалавек спасцігае ад
наваго са спасціжэннем і развіццём здольнасці мысліць. З другога боку, на а-
снове роднай мовы адбываецца нацыянальна-культурная сацыялізацыя
чалавека. Беларуская мова, хаця і другая храналагічна, але мова, якая захоўвае
нацыянальна-культурную ідэнтыфікацыю, для беларускіх дзяцей з'яўляецца са-
праўды роднай мовай.

Стыхійнае маўленчае развіццё дашкольнікаў характарызуецца рэцэптыўным
спрыманнем у значнай меры рэпрадуктыўным двухмоўем.

У рускамоўнай дзееці ў Беларусі ў асноўным разумеюць беларускае маўленне
могуць узнаваляць асобныя словы, выразы, невялікія вершаваныя творы і да т. п.
дашкольнікаў ствараюцца «жыццёвыя» уяўленні аб рускай і беларускай мове
элементарна. З другога боку, пры стыхійным засваенні дзвюх блізароднасных
моў у дзяцей развіваецца сумешчаны механізм стварэння тэкстаў на гэтых мовах.
Дашкольнікі не заўважаюць сваіх памылак, у іх не фарміруецца «чуццё» адной
другой мовы.

Л. С. Выгоцкі папярэджвае, што ў маўленчым развіцці дзіцяці узнікаюць
«важкія цяжкасці», «калі умовы выхавання не гарантуюць стварэння ... больш аб-
рабленай самастойнай сферы прымянення кожнай мовы, калі дзіця аддана ва ўлад-
даны аднамоўнай сумесі розных моўных сістэм, калі абедзве мовы хаатычна змеш-
ваюцца. Пасцей кажучы, – значаю вучоны, – калі дзіцячае двухмоўе развіваецца
спрыяльна, па-за накрывальным уздзеяннем выхавання, яно прыводзіць да ад-
мысленых вынікаў». Паводле Л. С. Выгоцкага, «накрывальная роля выхавання нідзе
не набывае такога вырашальнага значэння для усяго лёсу дзіцячага маўлення,
як у выпадках інтэлектуальнага развіцця, як у выпадках духмоўна або шматмоўна дзі-
цячага насельніцтва» [2, с. 68].

І сказанае сведчыць пра тое, што авалодаць правільным беларускім маўле-
нем рускамоўныя дашкольнікі могуць толькі ў ходзе спецыяльна арганізаванага
накіраванага навучання нацыянальнай мове ў дзіцячым садзе.

Родная мова з'яўляецца адначасова і мэтай, і сродкам навучання
чалавека.

Як дыялагічнае, так і маналагічнае маўленне як бы ўвасабляе ў сабе ўсе дзе-
яныя дзіцяці ў авалоданні мовай. З самага пачатку фарміраванне навыкаў ве-
давання слоў, іх правільнага вымаўлення і граматычнага афармлен-
ня ажыццяўляецца ў розных формах звязнага маўлення – спачатку рэпрадуктыўна-
затым і прадуктыўнага. Толькі выкананне адпаведных аперацый пры пабуд-
овай зважнага выказвання ў розных сітуацыях зносінаў дае падставы гаварыць пра
навае засваенне дзецьмі названых маўленчых навыкаў.

Развіццё беларускага маўлення дзяцей неабходна ажыццяўляць паступов-
на пераходзячы з паступовага увядзення беларускай мовы ў розныя віды дзейнас-
ці ў ранняга узросту з мэтай развіцця рэцэптыўнага і рэпрадуктыўнага дві-
моўнага чуцця, пераходзячы затым да навучання дашкольнікаў мапоўшага і ст-
варэння зважнага прадуктыўнага беларускаму маўленню, і, нарэшце, фармірую-
цца і адносна адносны да мовы ў старшых дашкольнікаў. Навучанне на кожным
стадыі пэўным этапам ажыццяўляецца на фоне далейшага развіцця і удасканален-
ня маўленчых навыкаў дзяцей, набытых на папярэдніх этапах.

Мэта навучання беларускай мове – выхаванне у дзяцей любові і павагі да роднага слова, фарміраванне чуласці да моўных норм і сродкаў выразнасці, развіццё адпаведнай моўнай здольнасці.

Фактарам, які станоуча уплывае на засваенне беларускай мовы як роднай з’яўляецца, перш за усё, выхаванне у дзяцей цікавасці і сімпатыі да яе («мова прыемнасці» (А. А. Лявонцьеў), здольнай задавальняць эстэтычныя, гульнявыя пазнавальныя і іншыя запытанні дзяцей).

Далучаць дашкольнікаў да роднага слова шляхам акультурацыі – увядзення ў нацыяльна-культурны фон беларускай мовы – неабходна як мага ранне і, з моманту наведвання дзіцем дашкольнай установы. У гэтым выпадку маўленчыя механізмы, што фарміруюцца ў дзіцяці, «працуюць» не толькі на рускую, але і на беларускую мову і забяспечваюць нацыянальнае бачанне навакольнай рэчаіснасці. Ранняе увядзенне беларускай мовы, засваенне якой цэпе не апасролка вана – праз рускую мову, а непасрэдна, садзейнічае фарміраванню моўнамысліцельнай дзейнасці на беларускай мове.

Крыніцай фарміравання моўнай здольнасці з’яўляецца патрэба ў сумеснай дзейнасці і зносінах дзіцяці з іншымі людзьмі, якія забяспечваюць такую дзейнасць (А. А. Лявонцьеў, С. Л. Рубінштэйн, А. М. Шахнаровіч і інш.).

Названае палажэнне абумоўлівае камунікатыўную накіраванасць у навучанні мове. Толькі ў выпадку, калі працэс навучання беларускай мове будзе насычаны эмацыянальна яркавымі сітуацыямі зносінаў, змест і форма якіх адпавядаюць інтарэсам і уяўленням дашкольнікаў, матывам іх узаемадзеяння з акружаючымі людзьмі, беларуская мова зможа стаць для іх сродкам зносінаў, пазнання, рэгулятарам паводзінаў.

У аснове фарміравання моўнага механізму дзіцяці ляжаць змястоўныя абагульненні, якія узнікаюць у працэсе зносінаў з дарослымі і уласнай практычнай дзейнасці і прыводзяць да вычлянення моўных элементаў, фарміравання іх значэнняў і правілаў аперыравання імі.

Вядучае месца ў кіраўніцтве маўленчым развіццём дзіцяці займае фарміраванне ў дашкольнікаў здольнасці арыентавацца ў моўнай рэчаіснасці, моўных адносінах і сузалежнасцях. Толькі такое лінгвістычнае развіццё стварае ў дзяцей цікавасць да роднай мовы, вядзе да сапраўднага авалодання яе багаццямі, забяспечвае творчы характар маўлення, тэндэнцыю да яго самаразвіцця (А. А. Сахін).

Алгарытм асэнсавання роднай мовы ляжыць у аснове пазнавальнай дзейнасці і пры засваенні другой мовы (А. А. Лявонцьеў, В. Пенфілд, Л. Роберто, А. М. Шахнаровіч і інш.). Аднак атаясамліваць шляхі засваення роднай (першай) і другой мовы можна толькі ў самым агульным выглядзе, паколькі дзіця прыступіць да авалодання другой мовай як «гаворачая істота», што уносіць істотныя змяненні ў яго псіхіку (Н. В. Імедадзе). Стратэгія авалодання другой мовай адрозніваецца па ступені круемасці і па узроўні асэнсаванасці.

Зыходзячы з названых палажэнняў, курс беларускай мовы для дашкольнікаў у сітуацыі блізкароднаснага двухмоўя павінен будавацца, з аднаго боку, як спантанны, неадвольны – праз стыхічнае і ў пэўнай меры упарадкаванае засваенне дзецьмі моўных сродкаў у маўленчай дзейнасці, а з другога – як навучальны ў вядомай ступені сістэматызуючы, абагульняльны – праз авалоданне металычна нармаванымі моўнымі сродкамі на занятках. У працэсе навучання ўключаюцца

Ленчая, вучэбна-маўленчая, мастацка-маўленчая і моўна-пазнавальная

дзейнасць. Пры гэтым неабходнай умовай навучання блізкароднаснай мове з’яўляецца ўлік першай (рускай) мовы, апора на маўленчыя навыкі дзяцей, набываныя пры засваенні рускага маўлення. Неабходнасць унясення выпраўленняў і змяненняў у набываць маўленчыя навыкі дзяцей прымушае будаваць гэты курс і яго арганізацыю.

Навучанне дзвюх мовам найбольш эфектыўна ажыццяўляецца ў сітуацыі «адна асоба – адна мова» (прынцып Грамонта).

У гэтых умовах грамадскага выхавання гэты прынцып атрымлівае некалькі іншых варыянтаў: кожная мова павінна выкарыстоўвацца ў залежнасці ад умоў або ад асаблівасцей. Такія падыходы найбольш прыдатны для Беларусі, калі дзеці з рускай мовы пераходзяць да беларускай мовы ў дзіцячым садзе. Значыць, ранняе засваенне беларускай мовы рускамоўнымі дзецьмі дасць станоўчыя вынікі ў строгім захаванні ў зносінах з дзіцем прынцыпу «адна асоба ў адной сітуацыі – адна мова». Гэта значыць, што адзін і той жа выхавальнік можа выкарыстоўваць у зносінах з дзіцем і рускую і беларускую мовы, але строга прытрымлівацца адной з іх на пэўных занятках, у гульнях («адна гульня – адна мова») і да т. п. у пэўныя дні. Пры гэтым важна ствараць псіхалагічную ўстаноўку на беларускую мову.

Фарміраванню двухмоўнай асобы садзейнічае інтэграванае паралельнае засваенне дзецьмі дзвюх моў – рускай і беларускай – з некаторым адставаннем ад рускай.

Фарміраванню аднародных моўных навыкаў і камунікатыўных уменняў на пэўных блізкароднасных мовах, фарміраванню двухмоўнай асобы, цэласнага маўлення пра культуру роднай краіны садзейнічае інтэграваны падыход да навуковага абедзвюх мовам, а дакладней, навучанне інтэграванаму цэламу [6]. Калі ў дзіцячым жыцці дзіцяці, яго гульнявой, прадуктыўнай, працоўнай, а затым і вучэбнай дзейнасці слова, мова, маўленне – гэта інструмент пазнання свету і сябе ў асяроддзі, у якім дзіця фарміруецца як чалавек і асоба, то неабходна зыходзіць з таго бяспрэчнага факта, што «карціна свету», якая пазнаецца сродкамі дзвюх моў – адна.

Авалоданне беларускімі дзецьмі рускай мовай – гэта авалоданне багацей і крыніцай ведаў, сродак глыбокага рознабаковага развіцця дзіцяці. Авалоданне разам з рускай мовай беларускай складае адзін з асноўных элементаў фарміравання асобы дзіцяці, засваення ім нацыянальнай культуры, становлення нацыянальнай самасвядомасці.

Галоўнымі удзельнікамі працэсу навучання з’яўляюцца выхавальнік і дзеці ў пэўнага узросту. Адносны паміж імі заснаваны на раўнапраўным маўленчым партнёрстве.

Захаваанне названых прынцыпаў дазваляе сфарміраваць у дзяцей дашкольнага узросту маўленчую дзейнасць на беларускай мове, набліжаную па узроўні да маўленчай дзейнасці на рускай мове, стварыць перадумовы для выхавання двухмоўнай асобы.

Літаратура

Індаревская К. В. Гуманістычная парадигма асобы-адукацыі // Педагогіка. 1997. № 4.

2. Выготский Л. С. К вопросу о многоязычии в детском возрасте // Хрестоматия по возрастной и педагогической психологии / Под ред. И. И. Ильева, В. Я. Ляудис. М., 1980.
3. Костомаров В. Г. Мой гений – мой язык. М., 1991.
4. Леонтьев А. А. Язык, сознание, личность. М., 1969.
5. Старжинская Н. С. Тэорыя і методыка развіцця беларускага маўлення дашкольнага. Мн., 2000.
6. Старжинская Н. С. Праблема метадычнай інтэграцыі развіцця маўлення на вучання дашкольнага рускай і беларускай мовам // Весці БДПУ. 2002. № 4.

УСЛОВИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ ОРГАНИЗАЦИИ УПРАВЛЯЕМОЙ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ СТУДЕНТОВ

Е. А. Сиренко

Анализ процессов реформирования высшей школы в Беларуси, а также изучение национальных и мировых направлений развития университетского образования позволили выявить следующие тенденции:

- современные социокультурные условия диктуют самоценность идеи непрерывного образования, когда от студентов, специалистов требуется постоянная совершенствование собственных знаний;
- в условиях информационного общества требуется принципиальное изменение организации образовательного процесса: сокращение аудиторной нагрузки. Замена пассивного слушания лекций возрастанием доли самостоятельной работы студентов;
- центр тяжести в обучении перемещается с преподавания на учение как самостоятельную деятельность в образовании.

Анализируя данную проблему с позиций деятельностного подхода, под самостоятельной работой студентов мы понимаем познавательную деятельность в процессе которой студент активно воспринимает, осмысливает, углубляет и расширяет полученную информацию, создает новую, решает практические задачи на основе теории и практики, овладевает необходимыми психолого-педагогическими умениями.

В современных условиях возросло значение ответственности самого студента за свою учебную деятельность и, что особенно важно, за развитие своего кругозора. Именно стремление к самостоятельному приобретению знаний должно поощряться на всех этапах образования. Эффективность самостоятельной работы студентов зависит от следующих условий:

Обеспечение правильного сочетания объема аудиторной и самостоятельной работы.

Методически правильная работа студентов в аудитории и вне ее.

Обеспечение студента необходимыми материалами с целью превращения процесса самостоятельной работы в процесс творческий.

Контроль за организацией и ходом самостоятельной работы

Первое условие состоит в необходимости оптимального структурирования учебного плана не только в смысле последовательности изучения отдельных курсов, но и разумного соотношения аудиторной и самостоятельной работы. Большую роль здесь играет правильное соотношение аудиторной и самостоятельной